VIII. BAŽNYČIOS IR VIENUOLYNAI

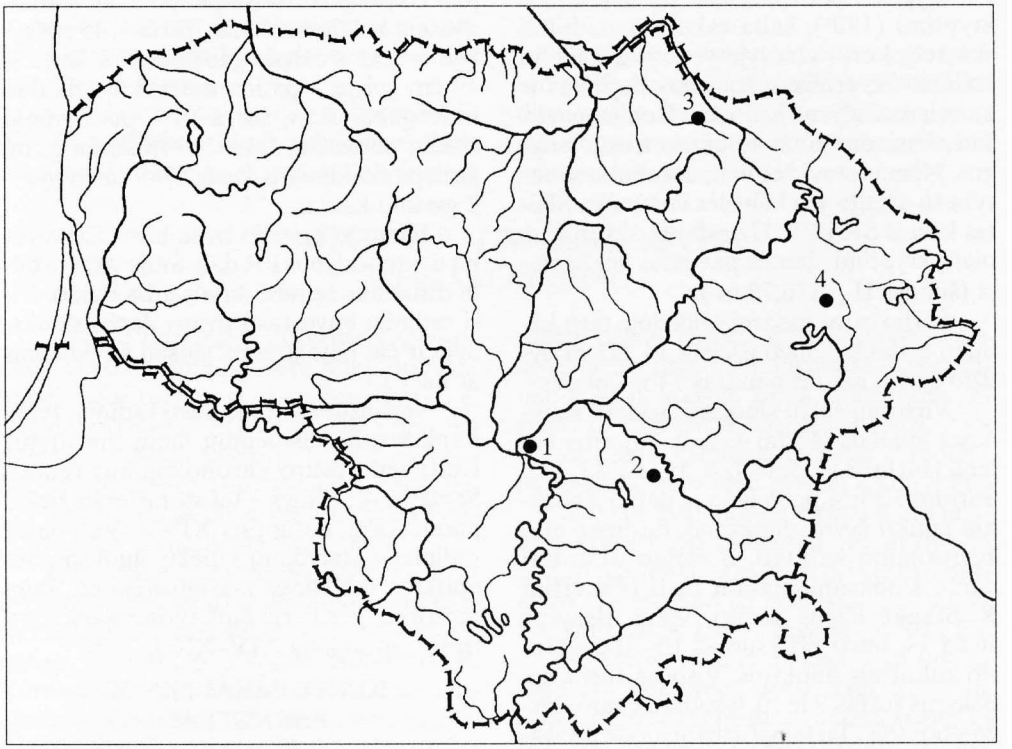

34 pav. Bažnyčios ir vienuolynai:
Fig. 34. Churches and monasteries:

1 – Kaunas (žr. IX sk.), 2 – Paparčiai, 3 – Papilys, 4 – Tauragnai.

TAURAGNŲ BUVUSIŲ BAŽNYČIŲ VIETA

Rimvydas LAUŽIKAS

2000 m. vasarą buvo tęsiami archeologiniai tyrinėjimai Tauragnų (Utenos r.) buvusių bažnyčių vietoje, vidinėje 38x25,5 m dydžio ir išorinėje 1944 m. sudegusios bažnyčios pamatų dalyje.

Buvo tiriama viena perkasa (5). Jos bendras plotas – 48 m^2. Kultūrinio sluoksnio storis perkasoje svyruoja nuo 0,52 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 191,47 m) iki 1,92 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 190,07 m). Visame perkasos plote aptikta keturių skirtingų statybos laikotarpių pamatų liekanų, priklausiusių XV–XIX a. statytoms Tauragnų šventovėms. Ankstyviausi perkasos 5 centrinėje ir R dalyse aptikti pamatai lieti iš rusvos spalvos kalkių skiedinio su įvairaus dydžio netašytais rieduliais, panaudojant pavienes plytų nuolaužas bei trupinius. Jų viršuje buvo aptikta plytų (7x15, 5x32 cm dydžio) mūro fragmentai. Greičiausiai viena stambių plytų eile buvo užbaigtas pamatų viršus prieš klojant sienojus. Šie pamatai įvardijami kaip pamatai 1 ir yra analogiški 1997–1998 m. perkasose 1, 2, 3 aptiktiems pamatams 1 bei datuojami XV a. viduriu. Jie sietini su pirmąja Tauragnų bažnyčia. Perkasos 5 ŠV dalyje aptikti pamatai mūryti iš įvairaus dydžio netašytų riedulių ir gelsvos spalvos kalkių skiedinio, panaudojant pavienes plytų nuolaužas. Jų viršuje buvo aptikti grindų fragmentai, kloti iš plytelių. Grindys klotos iš skirtingų atspalvių kvadratinių 0,2x0,2 m dydžio ir 0,03–0,04 m storio plytelių. Galima spėti jas buvus mozaikinėmis (analogiškų plytelių grindų fragmentas buvo aptiktas ir perkasos P dalyje). Šie pamatai įvardijami kaip pamatai 2 ir yra analogiški 1997 m. perkasoje 1 ir 1999 m. perkasoje 4 aptiktiems pamatams 2, bei datuojami XVII a. pirmąja puse. Jie sietini su antrąja Tauragnų bažnyčia. Taip pat perkasos 4 centrinėje dalyje atidengti XVIII a. statytos Tauragnų bažnyčios šoninės sienos, kampinio fasadinio bokšto bei fasadinės sienos pamatai. Jie mūryti iš įvairaus dydžio (0,1–0,56 m skersmens) riedulių ypatingai taupiai: pilkos spalvos skiedinys naudojamas tik paviršiuje. Jie įvardijami kaip pamatai 3 ir yra analogiški 1997–1999 m. perkasose 1, 2, 3, 4 aptiktiems pamatams 3. Kasinėjimų metu perkasos 5 R dalyje buvo atidengti 1874 m. statytos bažnyčios fasadinės sienos pamatų fragmentai. Visi jie mūryti baltos spalvos skiediniu iš įvairaus dydžio (iki 1 m skersmens) riedulių. 2000 m. kasinėjimų metu aptikti pamatai iš esmės leidžia rekonstruoti visų keturių XV–XIX a. statytų Tauragnų bažnyčių planus. Matyt, pirmoji, XV a. statyta bažnyčia, buvo siauras vienanavis pailgo plano pastatas. XVII a. pradžioje šie pamatai 1 atsidūrė naujai statomos šventovės viduje ir buvo praktiškai iš visų pusių apgaubti pamatais 2. XVIII a. pradžioje šventovė buvo šiek tiek susiaurinta ir žymiai pailginta. Liejant pamatus, jai buvo „atrasti“ pamatai 1 ir daugelyje vietų ant jų išlieti pamatai 3. XIX a. šventovei buvo išlieti nauji, platesni ir ilgesni už visus buvusius pamatai 4. Tik bažnyčios priekyje jiems iš dalies buvo panaudoti XVIII a. šventovės fasadinių bokštų pamatai 3.

Perkasoje 4 taip pat atidengta 11 geriau ar blogiau išlikusių palaidojimų, datuojamų XV–XVII a. pabaiga. Dalis mirusiųjų laidoti lentiniuose karstuose. Visi ištiesti, paguldyti ant nugaros, rankos sudėtos ant dubens arba šalia jų. Orientuoti galvomis arba kojomis į didįjį altorių (R–V kryptimi). Įkapių aptikta tik viename palaidojime

(tekstilės fragmentai prie kaukolės). 2000 m. perkasoje 5 aptiktų atsitiktinių radinių didžiausią dalį sudaro monetos (23 vienetai, vyrauja Jono Kazimiero šilingai (20 vnt.)). Tarp kitų radinių bene įdomiausias yra žalvarinės saliutinės patrankėlės vamzdžio fragmentas. Likusią radinių dalį sudaro aprangos detalės ir religinė atributika: 4 žalvarinės rūbų susegimo adatėlės, 5 medalikėliai, 1 kryželis, 1 geležinio kriauninio peilio dalys; 1 geležinė diržo sagtis; 1 karoliukas. Taip pat aptikta apie 300 geležinių kalvio darbo vinių, priklausiusių XV–XVII a. karstams ir bažnyčios sienų apkalimo lentelėms; stiklinių indų fragmentų; XVII–XIX a. žiestos keramikos fragmentų, XVII–XIX a. langų stiklo fragmentų.

THE SITE OF FORMER CHURCHES IN TAURAGNAI

In 2000, the area of 48 m^2 (the trench 5) was explored in the site of former churches in Tauragnai. Foundations of churches dated to the 15th–19th centuries were found. Jonas Kazimieras' coins, clay pottery and other finds dated to the 15th–19th centuries were discovered.

PAPILIO EVANGELIKŲ REFORMATŲ BAŽNYČIA

Roma SONGAILAITĖ

Ruošiant leidinį „ATL 1998 ir 1999 metais“, dar buvo nebaigti archeologiniai tyrinėjimai Papilio (Biržų r.) evangelikų reformatų bažnyčioje, todėl toliau pateikiamos šių tyrinėjimų galutinės išvados.

1999 m. liepos – rugpjūčio ir lapkričio mėn. buvo remontuojamas Papilio evangelikų reformatų bažnyčios vidus, atkasami ir izoliuojami pamatai. Žemės darbų metu buvo vykdomi archeologiniai tyrinėjimai. Papilio evangelikų reformatų bažnyčia (1785 m.) yra seniausia bažnyčia Biržų rajone, išlaikiusi savo architektūrinį stilių be didelių pakeitimų. Jau žinoma, kad Kristupas Radvila Perkūnas 1595 m. fundavo Papilio evangelikų reformatų bažnyčios statybą. Apie pirmosios bažnyčios statybą, jos vietą tikslių duomenų neišlikę. Yra žinoma, kad religinių karų metu 1766 m. Papilyje evangelikų reformatų bažnyčia buvo sugriauta. Po keliolikos metų – 1785 m. buvo pastatyta dabartinė bažnyčia. Papilio evangelikų reformatų bažnyčioje ir jos aplinkoje nebuvo atliekami nei architektūriniai, nei archeologiniai tyrinėjimai. Tik 1999 m. buvo atlikti polichrominiai tyrimai. Siekiant išsiaiškinti pirmosios bažnyčios statybos vietą, jos dydį buvo ištirtas apie 150 m^2 plotas. Archeologinių tyrinėjimų metu bažnyčios viduje atkasti pamatai sudarė apie 22,5 m ilgio ir apie 9,7 m pločio pastatą, kuris buvo orientuotas panašiai kaip ir dabartinė bažnyčia, Š–P kryptimi. V siena nuo dabartinės bažnyčios sienos Š dalyje nutolusi 1,4 m, o P – 2 m. R siena Š dalyje nutolusi 1,25 m, o P – 0,5 m. Pamatų plotis 0,6–0,7 m, storis 0,7–0,8 m. P pusėje buvusi presbiterija, pagal pamatų konstrukciją, turėjo būti pusapvalė (ar penkiašonė?). Pamatų plotis 0,5–0,6 m, storis 0,6–0,7 m.

Apibendrinant visą surinktą informaciją galima būtų teigti, kad 1595 m. Kristupo Radvilos Perkūno Papilio evangelikų reformatų bažnyčia statyta naujoje vietoje (t. y. ne katalikų bažnyčios vietoje), ji galėjo būti stačiakampio plano su penkiašone (ar pusapvale) presbiterija. V fasade galėjo būti stačiakampis bokštas. Įėjimas iš R pusės. Grindys grįstos plytomis ir stačiakampėmis plytelėmis. Prie įėjimo vie-